

Németh János

Borsos Miklóstra emlékezem

Ha megkérdeznék tőlem, ki az, aki munkásságomnak egész életre szóló emberi tartást adott, azt válaszolnám: Borsos Miklós.

Már akkor a - növendékei - „öregnek” hívtuk az élete teljében lévő, szép szál embert. Sugárzott belőle az a szellemi erő, amely valaha a nagy reneszánsz mestereket jellemezte. Igazi humanista szemlélettel vallotta: a társzművészetek szeretete nélkül nem lehet senki igazán művész. A zene egész életét végig kísérte. Ő maga rendszeresen játszott hegedűjén, délutánonként Vivaldi koncertói hallatszottak ki műterméből, tihanyi villájából.

2006-ban lett volna száz éves. Életműve gyökerekre épülő, a ma emberét is megszólító művészet. Rá emlékeztünk 2006 augusztusában, a tihanyi apátságban megrendezett kiállításával. Kőszobrok, portrék, érmek, lavírozott tusrajzok, ha nem is teljességében, de azokból válogatva, érzékeny, nagyszerű művész és ember gondolatait tolmácsolták világunkról, a természet szépségéről. Egyszerűen, tisztán a csak rá jellemző formákkal, az időtlenség erejével. Forrás bármikor és példa számunkra. Alkotásainak a lelkét is mintázták. Szerencsém és az élet nagy ajándéka, hogy növendéke lehettem. Manieros leábrázolásaim láttán többször megjegyezte: „Jó kérem, de a lelkét nem mintázták meg.” Akkor még nem éreztük annyira, de tudtuk szavainak igazságát. Amikor kék, rövid, reneszánsz köpenyében belépett hozzánk, a „zöldfülűek” műhelyébe, erőteljes léptei koppantak az

olajos padlón, ahol érdemlegesnek találta, meg-megállt. Egy-két gondolata, szava vitt bennünket előre az újra találkozásig. Nem iskola volt ez, hanem műhely. Nem csak tanárunk volt, de a mesterünk. Szinte velünk élt és dolgozott, és nem csak a tanórákon. Útravalót kaptunk tőle a művészet felé vezető úton. Rá gondolok, amikor szeretném önökkel megosztani emlékeimet.

Egyik szép emlékem: érmeket véstünk, mindenki próbálkozott, hiszen annyira csodáltuk mives, szép rajzos érmeit. Magam Tiziano portréját véstem. Az asztalomon hagytam. Észrevette, hogy határozott vésőnyomokkal igyekeztem összerakni a formákat. Ez, úgy látszik, megnyerte tetszését, mert mindig azt mondta: nem kapirgálni, hanem vésni kell. Szinte biztatásként megkérdezte tőlem, véstem-e már hengerbe. Nem – válaszoltam. A kb. 5 cm átmérőjű hengerre pillanatok alatt egy frízt vést, szép aktokat, pár vésőnyommal. Aztán újabb kérdés következett: szeretem-e a zenét? Tudom-e, mit mondott Kodály, mi a legfontosabb a zenében? A válasz: a ritmus és a szünet. Pillanatok alatt megértettem, ahogy a kis frízt néztem, az alakok hullámságát, a csoportok egyes, hármas, kettes ritmusát, zenéjét. A hengert kigurítottuk anyaglapra. A domborművet kiégettem és a műtermem falán most is őrzöm.

Azok közé tartozom, akiket minden előképzettség nélkül vett fel tanítványai sorába. Ezt jobban szerette. Ezért nagyon sokat kellett bepótolnom tanulmányaimban. Megkövetelte a szigorú stúdiókat az első években. Nyáridőben idehaza dolgoztam, apámék műhelyében. Talicskán ülő kubikost mintáztam. A markáns, tagbaszakadt alak kalapban, fáradtan, kezét térdére téve pihent. Látszatra érdekes, megkapó szobor lett. A főiskolára visszatérve évfolyamtársaim rábeszéltek, vigyük be az Öregnek, mutassuk meg. Ő mindig ott dolgozott a mellettünk lévő, szép, nagy műteremben,

A Páterdombon műtermi lakásunk előtt, 1969.
Borsos Miklóssal és Szerdahelyi Károllyal

a Lechner Ödön tervezte épületben. Láttuk, min dolgozik, és ő is figyelte a mi munkánkat. A terrakotta szobrot bevittük, én mondtam, fejből csináltam. Rám nézett és annyit válaszolt: „Ez hasból készült”. Később láttam be, igaza volt. „A vitézkötés nem rejtett testet.” A szobrot később újra megformáltam, ma a Göcseji Múzeumban található.

Az erőteljes, tiszta, nyugodt formákat szerette. Mintázni, rajzolni kellett. Figyelmeztetésként az ókori görög kerámiát emlegette, mondván, azok is csak fazekasok voltak, de milyen rajzi és plasztikai tudással. Ez még egy edény fülén is érződik. Kitűnő mesterünk, Gádor István távozása után a kerámiatanszékét is vezette.

Elkövetkezett a diploma éve. Nagyon érezte, kiben mi rejlik a feladat megválasztásánál. Én soha nem tudtam divatos dolgokat készíteni. De örültem, amikor munkáimra képletesen azt mondta: „Ezeknek szaga van”. Feladatul kaptam egy falikút mellé egy borpince cégért. A téma: Hány János. Akkor már ezt a népi világot eléggé elcsépezték, de talán kíváncsi volt, nálam mi jön ki a témából. Hallgattam Kodály zenéjét, nézegettem a mézeskalács figurákat, akkor még nem korongoztam szobrokat. Két tervet is gyúrtam, míg végül nagyban elkészült az egyszerű, vaskos formákkal egy kis toporzékoló, sárga lovon egy nyújtott hetyke, kékdolmányos figura. Valahogy sikerült a cserép, a mézeskalács, a népmese hangulatát új megfogalmazásban ötvözni. Ami úgy lett új, hogy szinte klasszikusan népi is maradt. A Mester együtt izgult velem, amikor a kemencéből kivettük. A későbbiekben – a páterdombi műtermemben járva – a szobrot hazahoztam -, megjegyezte, milyen jó helyre tettem a külső falon, ahol a szőlőhegyek és a kék ég volt a háttér.

A diploma éve után beszélgettünk kollégáimmal, ki hova megy. Én szívesen maradnék még egy évet – mondtam. Ez ösztöndíjas év volt. Mikor fülébe jutott, szinte korbolt, miért nem mondtam neki korábban. Így maradtam még egy évig 1959-

ben, dolgozhattam bent a főiskola műtermében, ami igen jó volt. Éppen a Tanácsköztársaság évfordulójának idejét írtuk akkoriban. A Képző- és Iparművészeti Főiskola közös kiállítását tervezett ez alkalommal a kis Múcsarnokban. Az Öreg jött és azt mondta: „Kellene valamit csinálni.” Én minden mással foglalkoztam, semmi nem jutott eszembe. Egyszer aztán átvillant, a gall kakas talán lehetne jelkép is. Úgy azonban nem lehetett elindulni, ahogy a Hártyt mintáztam. Elkezdtem anyagcsövekben gondolkodni, amikor legközelebb jött a Mester, már kész volt, egészen új szemlélettel. Tömören, egyszerűen, mégis kecsesen dinamikus mozgással, a feszültséget pedig a krómvörös máz még fokozta. Nézte, nézte és megjegyezte: „Eljutott a tiszta formáig.” Azt feleltem: „Elfelejtettem, de majd ráírom a talapzatára: 1919-1959.” Megforgatta az állványt, szűrős szemével, ajka szögletében kis mosollyal a kerámiát nézte, aztán hozzám fordult: „Tudja mit, ne írjon rá semmit.” A kakast sokan megnézték, aztán kiállítottuk a Múcsarnokban, az V. Országos Iparművészeti Kiállításon. Most az Iparművészeti Múzeumban van, a Göcseji Múzeumban lévő csak másodpéldány.

Kiállítási megnyitó, Múcsarnok, 1976.

A szellemi útravalót megkaptam, mégis nehéz évek következtek. Egy perccig nem gondolkodtam, hazajöttem. Az útkeresés évei következtek. Vajon hol a helyem? Kályhagyári évek, alázat, vargabetűk, míg visszatértem oda, a kakashoz, a formához, ahol éreztem, folytatnom kell. Már nem a Mártírok úti kocsmahelyiségben dolgoztam, hanem a Páterdombon, amikor megkaptam az első nagy megbízást. A Harkányfűdő kerámia domborműveit. Eszembe jutott, ha csövekből formázhatók agyagszobrok, miért ne lehetne félcsövekből dombormű? Elkészültek hát az első négyzetméterek, abban az időben szerveződött Zalaegerszegen Borsos Miklós kiállítása, a Velencei Biennálén bemutatott munkáiból. Ebben főleg Dús László és a Megyei Művelődési Központ serénykedett. Akkor már évek óta nem láttam Borsos Miklóst. A kiállítás megnyitóra eljött a Mester, és feljött hozzám

a Páterdombra is. A műteremben nagy agyagtábla volt előkészítve a harkányi domborműhöz. A sima, puha agyagtáblának nem tudott ellenállni, szép kis rajzokat kanyarított bele. Aztán meglátta a készülő dombormű tábláit és annyit mondott: „Most csinált valamit.” A kiállítás megnyitó után a városatyák és egy-két kolléga társaságában beszélgettünk. Elismételte a műteremben mondottakat, majd megemelte a poharát és hozzátette: „Ha megengeded, kollégámnak szólítanálak.” Koccintottunk. Nagy megtiszteltetéssel, de nagy súllyal nehezedett rám mindez. Sokáig nem tudtam, miként szólítsam. Így lett nekem a Tanár úrból Miklós bácsi. Az idő és az évek rohantak. Ritkábban láttam, de mindig nyomon követtem munkásságát. 1976 számomra olyan dátum volt, amikor úgy gondoltam, összegezni, bemutatni kellene egy kiállításon az eddigieket. A Műcsarnok három termében kaptam erre lehetőséget. Ki lehetne más a megnyitó személye, mint Borsos Miklós? Feleséggel felkerestük tihanyi kertjében. Örömmel vállalta. Nagyon szép, megkapó beszédet mondott. Valahogy így szólt a bevezetője: „A búbos kemence melege árad szét a munkák láttán.” Több, mint 500 ember zsúfolódott a

termekben. Nagyon jó hangulat volt, engem lerajzolt katalógusom belső lapjára, az aláírás így fest: „Megrontója Borsos Miklós:” Úgy láttam, jóleső érzéssel nyugtázta a tanítvány munkásságát.

Minden kiállításomról, fontosabb munkámról tájékoztattam. 1986-ban a Zala Megyei Tanács megbízásából írt Koczog Ákos egy monográfiát az eddigiekről, szép fotókkal illusztrálva. Elküldtem a Mesternek. Jött a levél: „A küldeményt megkaptam. Örömmel nézegetem szép munkáidat. Megnyugtató abban az álláspontomban, hogy a kerámiát nem kell, és nem is lehet kitalálni, csak jól kell művelni. Akkor az évezredekhez hozzákerül valami más is, ami már újként jelentkezik. Nagyon tetszik a munkákon kívül édesapádról a fénykép. Sajnos ez a magyar már eltűnt, ezeket vitték, meneteltek gyerekkoromban az első, 1914-es háborúba. Aztán csak menni láttuk őket, jönni keveset.”

Sajnos ez a magyar, ez a Mester is elment, szellemisége, művei maradtak a világban és bennünk, tanítványokban. Könnyező szemmel nézek utána.

Műcsarnoki kiállítás, 1976. (Jobbról balra: Borsos Miklós, Keresztury Dezső, Víznyó Ottó)